

Het recht op genoeg- doening

**Compensatie voor
slachtoffers van mensen-
rechtenschendingen**

“En wanneer, zoals in het geval van Rana Plaza, de mensenrechten op het werk niet worden beschermd en gerespecteerd, moeten overheden en bedrijven toezien op effectieve maatregelen, waaronder passende financiële compensatie.”

PROFESSOR JOHN RUGGIE

Slachtoffers van mensenrechtenschendingen hebben recht op compensatie. Volgens de VN principes voor bedrijfsleven en mensenrechten moeten bedrijven mensenrechten niet alleen respecteren, maar ook herstelmaatregelen nemen. In deze memo zet Schone Kleren Campagne uiteen wat de verantwoordelijkheden van bedrijven en overheden op het gebied van compensatie zijn. Rampfabriek Rana Plaza vormt hierbij de belangrijkste case study. Bij de instorting van dit complex op 24 april 2013 kwamen 1134 mensen om het leven en raakten meer dan 2000 kledingarbeiders (zwaar)gewond. Het proces van genoegdoening voor de gewonde slachtoffers en de familieleden van de omgekomen arbeiders verloopt moeizaam.

Rampfabriek Rana Plaza

Op 24 april 2013 stortte het Rana Plazacomplex in Bangladesh in. Hierbij kwamen 1134 arbeiders om het leven raakten er meer dan 2000 gewond. Het was de grootste ramp in de kledingindustrie ooit. Het Rana Plaza gebouw bleek structureel onveilig te zijn, mede door de illegale aanbouw van extra verdiepingen. De overvolle fabrieken, zware machines, en generatoren op het dak van het complex verergerden de situatie. Westerse kledingmerken voerden meerdere controles uit in de fabrieken die gehuisvest waren in het Rana Plaza gebouw, maar hadden nooit wat aan te merken op de veiligheid. De arbeiders zelf uitten wel hun zorgen nadat zij barsten in het cement aantreffen, en vertelden managers dat zij bang waren. De dag voor de ramp werd het gebouw door bezorgde inspecteurs ontruimd, maar desondanks werden arbeiders tot nog een paar uur voor de ramp gedwongen aan de slag te gaan, met de dreiging dat zij anders hun salaris of baan zouden verliezen. De kledingarbeiders moesten die dag kiezen tussen honger lijden of hun leven riskeren.

Een dodelijke industrie

De ramp met Rana Plaza was beslist niet de eerste in Bangladesh, en helaas ook niet de laatste. Slechts vijf maanden eerder kwamen meer dan 120 arbeiders om die vastzaten in de brandende fabriek van Tazreen Fashions. Vakbonden en voorvechters van arbeidsrechten inclusief de Schone Kleren Campagne waarschuwen sinds 2005 al voor dergelijke rampen. In dat jaar stortte de fabriek van Spectrum in als gevolg van scheuren in het gebouw waaraan nooit aandacht was besteed. Hierbij kwamen 64 kledingarbeiders om het leven.

De doden en gewonden van al deze ongelukken waren het gevolg van een gebrek aan controle door de overheid, de fabriekseigenaars en de inkoopende kledingmerken. Dat de veiligheid van gebouwen een hardnekkig probleem is in de bedrijfstak, is algemeen bekend. Het is daarom de verantwoordelijkheid van al deze partijen om dergelijke rampen te voorkomen en bij te dragen aan herstelmaatregelen in de vorm van een eerlijke en volledige schadevergoeding wanneer deze toch plaatsvinden. Die compensatie hebben de gewonde arbeiders, hun families en de nabestaanden van omgekomen slachtoffers nodig om hun leven weer op te kunnen bouwen.

Maatregelen sinds de Rana Plaza ramp

Sinds de Rana Plaza instorting hebben bijna 200 internationale modebedrijven het [Bangladesh Veiligheidsakkoord](#) ondertekend, een juridisch bindende overeenkomst die ervoor zorgt dat alle kledingfabrieken in Bangladesh veilige werkplekken worden. Dit is een belangrijke stap om voortaan zulke afschuwelijke rampen te voorkomen. Daarnaast is er een [regeling](#) (Rana Plaza Arrangement) opgezet voor het verstrekken van compensatie aan slachtoffers en nabestaanden van de Rana Plaza ramp voor verlies aan inkomsten en medische kosten.

Compensatie is een internationaal mensenrecht

Compensatie is een betaling aan kledingarbeiders en hun families waarmee gemiste inkomsten en gemaakte (medische) kosten ten gevolge van mensenrechtenschendingen gedekt kunnen worden. Daarnaast bestaat ook het recht op compensatie voor geleden immateriële schade. Slachtoffers en hun families kunnen het compensatiebedrag aanwenden op een door henzelf verkozen manier.

Compensatie is geen liefdadigheid

Bij liefdadigheidsinstanties bepaalt de instantie wie er 'het meest recht op compensatie heeft', of wie het het hardst nodig heeft en schenkt het vervolgens op een manier die hen het beste lijkt. In het meest gunstige geval helpt liefdadigheidsgeld sommigen, maar in het ergste geval worden arbeiders gedwongen te kiezen het ontvangen bedrag op een manier te besteden waar ze niet veel aan hebben, of krijgen ze niets. In alle gevallen wordt de arbeiders hun waardigheid ontzegd, evenals het recht zelf te kunnen kiezen en zelf te beschikken over de toekomst van hun families. Compensatie dient rechtvaardig, transparant, en gelijk te worden verdeeld, gebaseerd op de behoeften en verliezen van de getroffen, en dient niet onderhevig te zijn aan de liefdadigheid van een bedrijf.

Een model compensatieregeling: Rana Plaza Arrangement

Eind 2013 heeft het Rana Plaza Coördinatie Comité, bestaande uit vertegenwoordigers van alle belanghebbende partijen, een uitgebreide en onafhankelijke regeling opgesteld voor het verstrekken van compensatie: het 'Rana Plaza Arrangement'. Deze regeling dient als model voor andere 'incidenten' waarbij slachtoffers vallen en recht op compensatie hebben, en voor een landelijk compensatiesysteem in Bangladesh.

De regeling zorgt voor een transparant en eerlijk systeem voor het verstrekken van compensatie op basis van de schade en de behoeften per slachtoffer. Voor veel gezinnen is dit de enige betaling die ze ontvangen, de enige die hen in staat stelt te bepalen hoe ze hun leven weer kunnen oppakken.

Het Rana Plaza Arrangement is uniek omdat het wordt gesteund door alle belangrijke betrokkenen: overheid, vertegenwoordigers van de lokale en internationale kledingindustrie en door lokale en internationale vakbonden en ngo's.

Het Rana Plaza compensatiefonds

Binnen het Rana Plaza Arrangement is in januari 2014 het Rana Plaza Donors Trust Fund opgezet. Dit fonds is bedoeld om bijdragen van bedrijven en andere partijen op te halen voor de families van overledenen en slachtoffers van de ramp. Het berekenen en uitdelen van het benodigde geld gebeurt volgens de richtlijnen van de Rana Plaza Arrangement en wordt gecoördineerd door het comité bestaande uit internationale kledingmerken, nationale en internationale vakbonden en NGOs, de Bengaalse overheid en Bengaalse kledingbranche. De ILO beheert het Fonds, met als doel om de ingediende claims voor compensatie te financieren.

Volgens het Rana Plaza Arrangement heeft iedere arbeider die gewond is geraakt en ieder familielid dat afhankelijk was van het inkomen van een omgekomen arbeider het

recht om een claim in te dienen voor het verlies van inkomsten en voor medische kosten overeenkomstig ILO-verdrag nr. 121 inzake uitkeringen bij arbeid gerelateerd letsel.

Gewonde werknemers en familieleden van overledenen konden vanaf 24 maart 2014 een claim indienen, en indien nodig medisch gekeurd worden. Er werden onafhankelijke claim-experts ingeschakeld om hierop toezicht te houden en verslag uit te brengen aan de Rana Plaza Coördinatie Comité.

Totale claim

Oorspronkelijk werd het bedrag dat nodig is om de kosten van alle claims te dekken, geraamd op \$40 miljoen. In december 2014, toen alle werkelijke claims bekend waren, is dit naar beneden bijgesteld op \$30 miljoen. Op het moment (22 april 2015) is er \$24 miljoen in het Fonds gestort in de vorm van bijdragen van kledingmerken, het Nationaal Hulpfonds van de Premier van Bangladesh (*Prime Minister's National Relief Fund*) en andere particuliere donateurs. Tot nu toe hebben slachtoffers en nabestaanden maximaal 70% gekregen van waar ze recht op hebben. Betaling van het resterende bedrag is uitgesteld omdat kledingmerken de resterende \$6 miljoen niet betalen die nog nodig is.

Wat er op het spel staat

Als het ontbrekende bedrag niet wordt verzameld, kan er geen volledige compensatie worden uitbetaald aan de arbeiders en de families wier levens verwoest zijn door de ramp. Zonder de ontbrekende \$6 miljoen kan het compensatiefonds de resterende 30% niet uitbetalen, wat betekent dat slachtoffers maar een gedeelte ontvangen van waar ze recht op hebben. De impact van vertraagde betalingen drukt zwaar op de overlevenden en de families van slachtoffers. Zij zijn dagelijks in gevecht om te overleven, terwijl ze niet kunnen werken vanwege verwondingen of geen baan kunnen vinden omdat ze gestigmatiseerd worden. Daar bovenop komt dan nog de last van medische kosten van slachtoffers die langdurige medische verzorging nodig hebben. Een groeiend aantal families wordt geconfronteerd met een grote armoedeval.

Compensatie is
een internationaal
mensenrecht

“Het is onaanvaardbaar als niet alle legitieme claims volledig worden toegekend. Ik doe een beroep op alle betrokkenen om hun verantwoordelijkheid te nemen en ervoor te zorgen dat het streefbedrag van het Compensatiefonds wordt bereikt.”

GILBERT HOUNGBO, PLAATSVERVANGEND DIRECTEUR-GENERAAL VAN DE ILO

De verantwoordelijkheid van bedrijven

Op dringend verzoek van bedrijven heeft het Coördinatie Comité geen verplichte minimumbijdrage vastgesteld die de afzonderlijke bedrijven moeten betalen. In plaats daarvan is er overeengekomen dat er een substantiële bijdrage zou worden gevraagd van alle kledingmerken die banden hadden met Rana Plaza en/of Bangladesh. Donaties behoren een afspiegeling te zijn van het vermogen van de kledingmerken om te betalen, hun relatie met Rana Plaza en hun banden met Bangladesh. Tot onze grote teleurstelling heeft deze benadering niet gewerkt. Bedrijven hebben ofwel een kleiner bedrag dan nodig gedoneerd, of helemaal niets. Sommige bedrijven hebben een eerste donatie gedaan maar weigeren hun tweede bijdrage te storten voordat andere ondernemingen hun deel hadden betaald. Het bedrag dat al is betaald door andere merken is daarom geen goede maatstaf voor een ‘aanzienlijke’ bijdrage. Al vanaf het begin is iedereen het erover eens dat de grootste verantwoordelijkheid tot het leveren van een bijdrage aan het Fonds op de schouders rust van bedrijven die banden hebben met Rana Plaza. Een substantiële bijdrage moet een sterke impuls geven voor andere donaties en een succesvolle afronding van het compensatieproject voor Rana Plaza versnellen.

Het totale benodigde bedrag vertegenwoordigt minder dan 0,2% van de totale winst van alle betrokken bedrijven. Bijna twee jaar na de instorting van Rana Plaza blijft het feit dat slachtoffers nog steeds geen volledige compensatie hebben ontvangen, een grote smet op de bedrijfstak.

Precedent

De Rana Plaza Arrangement is het eerste systeem dat is ontwikkeld voor het verstrekken van compensatie aan slachtoffers die werkzaam zijn in internationale productie- en toeleveringsketens. Hoewel de regeling niet juridisch

bindend is, vormt zij wel een belangrijk precedent dat laat zien dat bedrijven aansprakelijk kunnen en moeten worden gesteld voor de gevolgen van schendingen verderop in de productieketen en fungeert zij als model voor de toekomst. Succes bij het Rana Plaza fonds schept een belangrijk precedent voor zogenaamde ketenverantwoordelijkheid en het uitvoeren van due dilligence. De regeling vormt ook een belangrijk precedent voor het opzetten van een nationaal sociale zekerheidssysteem bij ongevallen op de werkplek. Als het Rana Plaza fonds niet wordt gevuld, zal dat het langetermijndoel ondermijnen: het creëren van een permanent en duurzaam systeem voor compensatie van slachtoffers met arbeidsgerelateerd letsel in Bangladesh.

De verantwoordelijkheid van overheden

Overheden hebben de taak om erop toe te zien dat de slachtoffers van de Rana Plaza-ramp tijdig hun volledige schadevergoeding ontvangen. Uit hoofde van de plicht van de staat om bescherming te bieden tegen arbeidsgerelateerde schendingen van mensenrechten zouden staten niet-juridische mechanismen voor klachtafhandeling in het leven moeten roepen waarmee effectieve herstelmaatregelen mogelijk worden gemaakt. Herstel omvat in dit verband ook financiële compensatie.

Tijdens de bijeenkomst van de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) in juni 2014 in Parijs deed de Nederlandse overheid samen met de overheden van het Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Frankrijk, Duitsland, Italië en Spanje een beroep op “alle bedrijven... [om] ruimhartig bij te dragen aan het [Rana Plaza] Fonds, ofwel voor het eerst of via een tweede bijdrage om zo tot een passend bedrag te komen.” Deze verklaring werd toegejuicht door de EU.

Bedrijven hebben, volgens de VN principes voor bedrijfsleven en mensenrechten, een verantwoordelijkheid om mensenrechten te respecteren, onafhankelijk van de plicht van overheden. Dit houdt in dat bedrijven moeten voorkomen dat ze mensenrechtenschendingen veroorzaken of ertoe bijdragen, en als die rechten toch worden geschonden, ze verplicht zijn om actie te ondernemen.

“Dit is een duidelijk signaal voor internationale kledingmerken die tot nu toe geen enkele verantwoordelijkheid hebben genomen voor de slachtoffers van Rana Plaza. Velen van hen zijn nu gehandicapt en kunnen nooit meer werken. Er is geen enkel excuus voor het feit dat deze mensen [een jaar later] nog steeds met lege handen staan.”

MINISTER PLOUMEN VAN BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING, *UITSpraak GEDAAN TIJDENS BIJEENKOMST VAN DE OESO IN JUNI 2014*

Overheden moeten hun invloed aanwenden en een gezamenlijke inspanning leveren om het gehele compensatiebedrag bij elkaar te krijgen voor het Rana Plaza Fonds. Het is daarom belangrijk dat de Nederlandse overheid doorpakt op de lijn die ze heeft ingezet met andere overheden tijdens de OESO bijeenkomst in 2014. Gezamenlijk kunnen de overheden de toegezegde druk op bedrijven verzilveren waarbij er wordt ingezet op verdergaande stappen om due diligence door bedrijven, inclusief het recht op genoegdoening voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen, af te dwingen. We vragen daarbij een leidende rol van de Nederlandse overheid.

Onderdeel van deze leidende rol is dat de overheid een beroep doet op de kledingbedrijven waarvan bekend is dat ze banden met Rana Plaza en/of belangrijke banden met Bangladesh hebben en die nog geen donatie hebben gedaan, om een aanzienlijke bijdrage aan het Fonds te leveren. Deze bijdrage moet openbaar gemaakt worden op de website van het Rana Plaza Arrangement.

Hetzelfde geldt voor bedrijven die al wel een donatie hebben gedaan, om hen te verzoeken om een grotere financiële bijdrage aan het Fonds te leveren en deze bijdrage openbaar te maken op de website van de Rana Plaza Arrangement.

Samen met andere overheden zal de Nederlandse overheid in gesprek moeten gaan met de overheid van Bangladesh met als doel om de bijdrage van het Nationaal Hulpfonds van de Premier van Bangladesh aan het Fonds aanzienlijk te verhogen, als ook de bijdrage van de Bengaalse werkgeversorganisatie.

Tevens zouden de overheden moeten aandringen op het versterken van de Bengaalse arbeidswetgeving in lijn met internationale standaarden en compensatie een integraal onderdeel maken van het Bangladesh Sustainability Compact. De G7 zou hiervoor haar gezamenlijke invloed kunnen aanwenden, gezien de prioriteit die deze groep van landen heeft toegekend aan fatsoenlijke arbeidsomstandigheden in productieketens.